

Deel I Notities betreffende de familie Six

25 september 1854 [...] *zilveren medaljes* aan de Heeren: Six, te 'sGraveland, voor vijf verschillende landbouwvoortbrengselen; [...]

11 april 1859 MUSEUM VAN OUDHEDEN TE LEYDEN.

[...] en eindelijk nog eenige kleinere voorwerpen van been en glas, als: speelschijfjes, koralen of andere versiersels. De meeste dezer voorwerpen waren door den Heer Six aangekocht uit de nalatenschap van wijlen Mr A. Deketh te 's Gravenhage. [...]

Eindelijk ten geschenke van Jhr. J. P. Six, te Amsterdam, nog een aantal vaderlandsche oudheden, hoofdzakelijk uit de provinciën Drenthe, Friesland en Groningen, door wijlen Mr. P. A. Brugmans te Amsterdam verzameld; als: eene wig van tohn-schiefer (?), 14 dm lang, eene wig van serpentijnsteen 12 dm. lang, twee wiggen van vuursteen, 14 en 10 dm. lang, eene aks van graniet, met doorboorde opening voor den houten steel, 14 dm. lang, zeer fraai bewerkt; eene andere aks van kwartsiet (?), eene vuursteen pijlpunt 5 dm. lang, en een vuursteen mesje 18 dm. lang; een bronzen wig door Dr. Janssen in zijne Drentsche Oudh. bl. 152, beschreven, 8.5 dm. lang; een bronzen godenbeeldje 11 dm, hoog, waarschijnlijk van lateren oorsprong, negen urnen, potten, potjes van gebakken aarde van 6 tot 25 dm. hoog en in verschillende vormen, sommige met verbrande menschenbeenderen gevuld gevonden; gedeelten van dergelijke urnen; kopje van gebakken aarde met versiering op de buitenzijde, 3.5 dm. hoog, een schildvormig amuletje, insgelijks van gebakken aarde en waarschijnlijk in een der zoo even genoemde potten gevonden; en een zeer ruw gevormde kikvorsch of soortgelijk dier van hardgebakken aarde, 8 dm. lang.

19 juli 1899 **JHR. DR J. P. SIX.**

De wakkere en hoog gewaardeerde beoefenaar en bevorderaar van kunst en wetenschap Jhr. Dr. Jan Pieter Six – van wiens ernstige ongesteldheid (leverziekte an waterzucht) wij in ons vorig nummer melding maakten – is gistermiddag ongeveer 5 uur op zijnbuitengoed "Jagtlust", te 's-Gravenland, overleden.

Afstammeling uit een echt Amsterdamsch patriciërsgeslacht, mocht Jhr. Six genoemd worden als een der edelste, waardigste vertegenwoordigers van dit allengs verdwijnend type uit onze stadsgeschiedenis. Hij, die het voorrecht had den Hoogleeraar Burgemeester Dr. Nicolaas Tulp en den uit Rembrandt's levensgeschiedenis welvermaarden Schepen (later Burgemeester) Dr. Joan Six tot zijne voorouders te mogen rekenen, heeft z'n leven lang getoond overtuigd te zijn, dat een dergelijke adel verplichtingen oplegt; de zin voor wetenschap van den een en de kunstzin van den ander waren in hem herboren. En het moet voor hem, op zijn hoogen leeftijd, een heerlijk oogenblik geweest zijn, toen zijn eigen zoon Jhr. Dr. J. Six eenige jaren geleden – wetenschap en kunst tot een geheel verbindend – het hoogleeraarschap mocht aanvaarden aan onze Amsterdamsche Universiteit.

Als trouw bewaarder van de kunstschaten van zijn voorgeslacht van vaders- en moederszijde – wie kent niet het wereldberoemde Museum-Six, met zijne twee Rembrandts, den burgemeester Joan Six en diens moeder Anna Wijmers? – zal zijn naam in onze stad steeds in hooge achting blijven.

Naast zijne liefde voor Hollandsche kunst stond zijn ijver voor zijne wetenschappelijke navorschingen op het gebied der kennis van het oude Rome, inzonderheid als kenner van oud-Romeinsche penningen. Als lid van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen – welker zittingen hij jaren achtereen getrouw bijwoonde – gaf hij menige belangrijke bijdrage op dat gebied, en ook de leden van het Kon. Oudheidkundig Genootschap – in welks bestuur bij gedurende vele jaren, hetzij als Voorzitter of als Conservator, werkzaam was, totdat hij verleden jaar vervangen werd door zijn zoon – zullen daarvan weten te getuigen.

De overledene was voorts lid der commissie van toezicht en advies voor de schilderijen dezer gemeente, hoofdingeland van het hoogheemraadschap van de Watergraafsmeer en commissaris van het zand- en jaagpad tusschen Amsterdam en Weesp. De Heer Six, geboren de 6 November 1824, heeft alzoo ongeveer den ouderdom van 75 jaren bereikt. Wie hem alleen van aanzien kenden, met zijne hooge figuur en zijne levendige wijze van spreken, zullen hem vermoedelijk dien hoogen leeftijd niet hebben toegeschreven. En allen, die ooit met hem in aanraking zijn geweest, zullen de herinnering aan hem bewaren als van een hoog-ontwikkeld en vriendelijk-welwillend man, met wien het een genot was te spreken over eenig onderwerp van wetenschappelijk of artistiek belang.

De begrafenis is bepaald op aanstaanden Vrijdag, op de Oude Begraafplaats te

Hilversum.

15 maart 1903 [...] Het was in het jaar 1886. En in Holland: in Noord-Holland, tusschen Hilversum en 's-Gravenland. Daar woonde een man, genaamd Jhr. Six, Doctor
70 juris; en die man had een aardappelakker. Deze behoorde bij zijn buitenplaats „Jagtlust". Door het graven van kanalen was dit veld aan drie zijden ontoegankelijk geworden en dientengevolge had de eigenaar het sinds een reeks van jaren niet meer verhuurd. Het lag daar, in de hand der natuur teruggegeven, in afwachting wat deze er van maken zou. En zij schonk dezen grond, wat zij gewoonlijk schenkt aan ieder
75 plekje, dat de mensch onbeheerd laat: onkruid en nog eens onkruid. Ik vertel deze bijzonderheden zoo omstandig, om den lezer voor te bereiden op mijne bewering: dat op dezen akker, die braak lag als in eene gelijkenis uit het Evangelie, niets meer of minder plaats gehad heeft dan een karakteristiek voorbeeld van wereldschepping. Op korten afstand van dezen akker had de heer Six een zorgvuldig aangelegden bloemtuin.
80 Tusschen allerlei oudere planten groeide en bloeide daar ook de *Oenothera Lamarckiana*. Naar echten *Oenothera*-aard werd haar echter spoedig het bloemperk te klein. En daar lag nu, juist van deze zijde toegankelijk, de bewuste akker, een oppervlakte van 5000 vierkante meters. Daarheen liep zij over; hare kinderen en kleinkinderen bevolkten dit vrije veld; en zoo deed zij in het klein op het terrein
85 van Jhr. Six, wat hare zusters op groote schaal met heel Europa gedaan hadden. Zoo stonden de zaken in den zomer van 1886. Het tuinbed was sinds lang opgeruimd en de juiste plaats er van nauwelijks terug te vinden. Over het heele braakliggende veld echter, hier wat dichter, daar wat wijder uit elkaar, vertoonden zich de bladrossetten en de hooge stengels van het verwilderde *Oenothera* volk. In Juli en Augustus vlamde
90 er het heldergeel van tallooze bloemen op. Toen kwam daar iemand: niet een gewone wandelaar, die gewoon plezier had in de kleurige bloemen, maar een man, die sinds jaren op de loer zat, – wiens geest om zoo te spreken een groot slagnet vormde, gereed om bij den geringsten buit krachtig toe te slaan. Dit was de Amsterdamsche professor Hugo de Vries, die in de nabijheid zijn zomerkwartier opgeslagen had.
95 1886; ... dat waren niet meer de tijden van Lamarck. Daartusschen lag het Columbusjaar van de nieuwere biologie: 1859, toen Darwin was opgetreden. Wat in Lamarck de droom van een énkél mensch was geweest, dat had Darwin zijnen tijdgenooten als hoogste wetenschappelijk arbeidsdoel aangewezen: het zoeken naar de wording van dier- en plantensoorten, de studie der veranderingen, wijzigingen, ontwikkelingen der levende natuur. Intusschen waren alweer meer dan twintig jaren verlopen. Het op Darwin volgende geslacht hield den meester hoog in eere; maar het zocht zelf weer een stuk verder te komen, zooals zijn goed recht was. Het hield zich voor: wat gij van uwen Darwin hebt geërfd, verwerf dat om het te bezitten.
100 De Vries was op alle hoofdpunten Darwinist, zooals bijna vanzelf sprak. Hij twijfelde geen oogenblik meer aan eene ontwikkeling van het levende volgens natuurlijke wetten en aan eene veranderlijkheid der soorten. Daarnaast had echter Darwin een en ander besproken omtrent het hoe dezer ontwikkeling en verandering: erfelijkheid, strijd om het bestaan, variatie, teeltkeus en dergelijke dingen. Hij had er altijd voor
110 gewaarschuwd, zijne persoonlijke gevoelens hierover als dogma te beschouwen: hij verstond onder Darwinisme niets meer en niets minder dan een moeielijk arbeidsprogramma voor de toekomst. De generatie, waartoe De Vries (geb. 1848) behoort, begon deze taak ernstig op te vatten. Men zag in, dat men in den eersten ijver wel wat te uitsluitend voor de uiterlijke toepassing van Darwins denkbeelden
115 gewerkt had, en ging nu nadenken over de diepste kern van des meesters leer; nl. dat de hoofdzaak nog moest geleverd worden door onvermoeiden, harden waarnemingsarbeid... Aldus: De Vries had zijn plan gemaakt, waarnaar hij werken wou. De Vries is botanicus. Darwin had geleerd, dat, ook bij planten, de soort veranderlijk is. Nieuwe soorten ontwikkelen zich uit reeds voorhandene enz. Onnaspeurbaar lange lijnen van ontwikkeling liggen zonder twijfel in het verleden ; zij kunnen in haar eigenlijk
120 beloop, als gebeurtenis, door ons niet meer bespied worden. Maar Darwin was geneigd aan te nemen, dat de natuurwetten van het verleden geen andere geweest zijn dan die van het zichtbaar heden, – een punt, waarop hij stellig gelijk had. Als dit zoo is, wordt het in den hoogsten graad waarschijnlijk, dat het ontstaan van nieuwe soorten
125 nog steeds voortgaat. Darwin wees, in dit opzicht, met volkomen recht, op het hedendaagsche streven ter veredeling van planten en dieren, waarbij men, zoo al geen nieuwe soorten, dan toch nieuwe variëteiten kan aankweken door het planmatig exploiteeren van kleine wijzigingen. Uit deze proefneming maakte hij gevolgtrekkingen omtrent mogelijke wetten van het ontstaan van soorten in de natuur. Maar juist de
130 daarbij opgedane ervaring scheen hem te bewijzen, dat de echte natuurweg in die soort van dingen een ongelooflijk langzame is. De kleine spanne tijds, waarin onze

135 waarnemingen vallen, scheen veel te kort, dan dat iemand het ontstaan eener
plantensoort, de ontwikkeling van eene nieuwe soort uit eene reeds bestaande,
volkomen natuurlijk, zegge zonder menschelijke tusschenkomst, ooit zou kunnen
140 beleven. Dat was dus een moeielijk geval: voor het ééne bewijs had men te doen met
een ongrijpbaar verleden, voor liet andere met een nevelachtige toekomst. Of wij
waren er niet bij geweest, of wij waren er nog niet bij. Het was geen aangenaam
gevoel, juist van het meest beslissende punt altijd te moeten zeggen, dat het
145 voorloopig, als Mohammeds doodkist, tusschen hemel en aarde zweefde. Menschen van De
Vries' leeftijd begonnen zich af te vragen, of Darwin ten slotte wel onvoorwaardelijk
gelijk zou gehad hebben, — niet met zijne ontwikkelingsleer, maar met zijn twijfel
aan de beleefbaarheid van soortvorming. Als het nu een zeer zorgvuldige waarneming
toch eens gelukte, de natuur bij haren arbeid te bespieden en te zien hoe liaar het
meesterstuk gelukte, heden ten dage, onder onze critische oogen, eene nieuwe soort te
leveren..."

De plaats ontbreekt om hier verder te vertalen. Het zou anders zeer verlokkelijk
zijn, aan Bölsche's hand na te gaan, hoe De Vries met deze gedachten in het hoofd het
150 bewuste Oenothera-veld betrad en... wat daarvan de gevolgen waren. Doch mijn doel was
alleen te vermelden dat, en op welken toon, de bekende schrijver Wilhelm Bölsche
(natuurwetenschappelijk-ontwikkeld letterkunstenaar) zich aangegord heeft om de
ontdekkingen van onzen Amsterdamschen geleerde in het Duitsch te populariseeren,
nadat hij diens mutatietheorie blijkbaar ernstig bestudeerd heeft.
G. C.

155 19 maart 1903 **Keukenmeid.**
Gevraagd met Mei een **Keukenmeid**, die goed kan Koken en eenig Huiswerk wil verrichten.
Zich aan te melden op *Jagtlust*, 's-Gravelandscheweg, Hilversum.

160 24 januari 1905 [...] Prof. Jhr. Dr. J. Six, voorzitter van het Kon. Oudheidkundig
Genootschap, [...] In die vergadering werd het Hoofdcmité geconstitueerd, met Prof.
Quack als voorzitter, Prof. Six als vice-voorzitter, de Heer J. H. van Eeghen als
penningmeester.

165 4 januari 1912 Uit den tuin van villa Jagtlust, toebehoorende aan jhr. Six en gelegen
aan den 's Gravenlandschen weg te Hilversum, heeft men een kostbaar bronzen beeld
ontvreemd. Het beeld, dat op een ballustrade van het terras stond, stelt een jager
voor.
Van den diefstal worden verdacht twee als heer verkleede personen met Israëlitisch
170 uiterlijk, die dezer dagen in den omtrek antiek goed opkochten en ook in de nabijheid
van de villa gezien werden. (Hdbl.)

9 maart 1915 **Steuntentoonstellingen.**
Amsterdam, 27 Jan. '15.
175 (S l o t.)

Die tentoonstelling in „Arti", na dien avond voor het publiek geopend, was reeds door
twee andere voorafgegaan. Over de voorgeschiedenis moet ik toch nog iets vertellen.
180 Er had zich een dames-comité gevormd, met het plan een tentoonstelling in te richten
van antiquiteiten en kostbaarheden in particulier Amsterdamsch bezit en waarvan de
opbrengst zou gestort worden in de kas van het Algemeene Steuncomité. De dames
gefloten de voorlichting van deskundiger: als Dr. A. Pit, den directeur van het
Nederlandsch Museum van Geschiedenis en Kunst, anders gezegd, het gedeelte van het
Rijksmuseum dat niet aan de schilderkunst is gewijd. Omziende naar een geschikte
185 lokaliteit, kreeg men gereedelijk de vergunning van de firma Frederik Muller & Co. om
hare veilingzalen voor dit doel in gebruik te nemen. Het was daarvoor noodig dat deze
zalen werden ingericht en tevens dat er dag en nacht een zeer goed geregeld toezicht
zou worden gehouden. De dames van het comité hebben in het nog al naieve idee
verkeerd, dat de firma Muller mogelijke kosten geheel voor hare rekening zou nemen!
190 Dit was natuurlijk niet het geval. In den kunst- en veilinghandel wordt sedert den
oorlog geen rooie cent verdiend. Het is dus al mooi dat de firma Muller geen enkel
man van haar uitgebreid personeel heeft ontslagen, maar haar was het niet te vergen,
dat zij nu kosteloos voor de inrichting en de bewaking zou zorgen, daargelaten nog
dat zijzelf dan aansprakelijk zou worden gesteld voor mogelijke schade, ontvreemding
195 enz. Dit waren kleinigheden, waarop de dames in het minst hadden gerekend, en toen nu
de chef van het Huis Muller, de heer eventjes voorrekende dat al noodzakelijke

uitgaven wel minstens 3000 zouden bedragen, zag men opeens lange gezichten. Neen, dat zou niet kunnen. Het bleef de vraag of de entreé's zooveel zouden opbrengen. Men dus ergens anders zoeken.

200 Een gelukkige omstandigheid deed zich voor. Gelijk ik een vorige maal heb meegedeeld, heeft professor Six het dubbele perceel, waarin de beroemde schilderijen is gevestigd, voor goeden prijs verkocht. Hij is nu bezig de woning te ontruimen, om alles te laten overbrengen naar het huis van burgemeester Roëll, Amstel bij de Heerengracht, dat hij heeft aangekocht.

205 De professor heeft, alvorens te gaan sloopen, het grootste gedeelte van zijn woning voor het goede doel afgestaan. Het voordeel daarvan is geweest, dat men aldus kon beschikken over gemeubelde vertrekken, waar reeds kostbare zaken aanwezig waren, de erfstukken der Amsterdamsche families uit de huizen op Heeren- en Keizersgracht, overgebracht naar het perceel op den hoek van de Vijzelstraat, kwamen dus in een
210 fraaie, met veel smaak ingerichte omgeving, alsof zij deel uitmaakten van den gewonen inventaris.

De expositie is zeer bijzonder en aantrekkelijk, juist omdat zij niet het karakter draagt van een gewone tentoonstelling, al staan er ook in elke kamer opzichters als in een museum. Die reeks van groote en kleine vertrekken geeft aan het geheel een
215 deftig en intiem cachet.

Het grootste voordeel en een bijzondere attractie tegelijk is hierin gelegen, dat men in de gelegenheid is, om althans een deel te zien van de beroemde schilderijenverzameling die voor vreemdelingen betrekkelijk gemakkelijk, maar voor stad- en landgenooten feitelijk niet te zien is geweest. Alleen personen bij de
220 familie Six bekend konden toegang verkrijgen, na persoonlijke aanvraag. Buitenlanders daarentegen konden van hun consuls toegangsbewijzen ontvangen.

Jaren geleden, toen Professor Six zijn woonhuis een groote verbouwing liet ondergaan, is de heele collectie eens gedurende enkele weken in het stedelijk Museum
225 tentoongesteld. Na dien tijd zijn de schatten voor het publiek onbereikbaar gebleven.

Men mag daarom aannemen, dat velen vooral zijn aangetrokken door de onverwachte
230 fauteur om o.a. Rembrandts te zien, die een wereldberoemdheid genieten. Men kent ze door photo's en groote reproducties, maar daardoor kan men nog niet oordeelen over de kleur en de machtige manier van schilderen. De hierbedoelde stukken behooren tot het onvervreemdbaar familiebezit. In den loop van de tijden is de familie genoodzaakt
235 geweest zich van een aantal schilderijen te ontdoen en het kan gebeuren, dat in een volgende generatie een nieuwe boedelscheiding iets dergelijks zal noodig maken. Maar de familieportretten kunnen niet worden verkocht. Het beroemdste van al is het portret van Burgemeester Jan Six, door Rembrandt in 1656 geschilderd. De professor is ook in het bezit van een teekening, die als voorstudie voor het portret heeft
240 gediend, en bovendien is er een zeldzame ets van Rembrandt, bekend als „het bruggetje van Six“, een landschapje n. 1., dat een voorstelling geeft van de omgeving van Hillegom, waar Jan Six zijn buitenverblijf had. De „burgemeester“ is een goed vriend van Rembrandt geweest, maar het heeft niet verhinderd, dat er bij het historische bankroet een pretentie was loopende, door Six aan een ander overgedragen, welke heeft
245 medegewerkt tot de groote debacle in het leven van den schilder.

Het portret van Burgemeester Six is de mooiste Rembrandt dien men zich denken kan. Men kent de prachtige figuur van den statigen man, met het ernstige gelaat onder den
250 breedgeranden hoed, in lichtelijk! gebogen houding, en met een natuurlijk gebaar bezig om de zware zeemlederen handschoenen aan te trekken. Geen enkele reproductie echter kan een goed denkbeeld geven van de machtige expressie, allermint van de gloeiende kleur van den dieprooden mantel. De „Staalmeesters“, uit later tijd, want dat wonderwerk is van 1663, – mogen door velen nog hooger worden gesteld, het portret van Six komt den „Staalmeesters“ zeker nabij.

Het maakt een onvergeeflijken indruk, blijvender dan de herinnering aan een
255 vermoeiende wandeling door een heel museum vol schilderijen.

Bij dit eene stuk moeten alle andere kunstwerken verbleeken, zelfs het portret van Anna Weymen de moeder van Jan Six, door Rembrandt in 1646 geschilderd. Het draagt te
260 zeer den stempel van een vroegere periode, toen de schilder nog vast hield aan de oudere tradities. Bij het burgemeestersportret vergeleken lijkt het mat en

opgepoetst.
Niet alle schatten uit de collectie zijn thans voor het publiek te kijk gesteld. Het
265 beroemde „Straatje uit Delft“, een meesterwerk van den Delftschen Vermeer, is b.v. niet te zien. Maar men bewondert onvergelykelijke Ruijsdaels en Hobbema's, een prachtig stuk van den nog altijd niet op zijn volle waarde geschatten Saenredam en verder werken van Jan Steen, Gerard Dou, Nicolaas Moes en anderen uit den bloeitijd van de oud-vaderlandsche schildersschool.

De tentoonstelling omvat werkelijk prachtige zaken. Als de clou voor het kijk grage

265 publiek moet een kleine kamer worden beschouwd, waar een inzending van Hare Majesteit de Koningin is bijeen gebracht. Dat zijn meubelen uit het Paleis op den Dam, in den zuiversten stijl van het Eerste Fransche Keizerrijk en afkomstig van Koning Lodewijk Napeleon. Het meubilair omvat een groot statieledikant, stoelen en tafels en onder meer een oud clavecimbaal, waarop volgens overlevering Koningin Hortense het eens populaire lied "Partant pour la Syrië" heeft gecomponeerd.

270 Het curieuse en bijzondere van het geval is, dat deze meubelen nooit te zien zijn, niet voor de bezoekers van het Paleis die à raison van twee kwartjes een grooten rondgang maken, maar zelfs niet voor de Raadhuis-Dam commissie die belast is met de bestudeering van het bekende vraagstuk. Zij behooren in de afzonderlijke vertrekken van de hofhouding en daarin mag niemand doordringen. De voornaamste zijn overgebracht uit de vertrekken van Harer Majesteits opperhofceremoniemeesters. Daar ten minste

275 staat het historische clavecimbel. Men kent licht portretten van Willemijntje van Pruisen, de vrouw van Willem V en de moeder van Koning Willem I. In het vorige herdenkingsjaar heeft men haar in alle gedenkboeken kunnen zien. In de hier bedoelde kamer in het huis Six hangt echter een geschilderd portret, dat de Vorstin vertoont op veel lateren leeftijd, als een

280 bejaarde vrouw met een grooten, huifvormigen hoed. Ook dit is nooit in het openbaar vertoond. Men kan zich nauwelijks voorstellen dat dit dezelfde vrouw moet voorstellen. In de kamers en gangen zijn overigens velerlei kostbare zaken tentoongesteld. Grote vitrines bevatten schitterend zilverwerk, met weelde van damast, dat in de 17e. eeuw

285 met bloemen, met geheele jachttafreelen en zelfs met portretten is doorweven. In andere ziet men kostbaar kantwerk, of horloges, snuif doozen en miniaturen uit de 18e eeuw, prachtige meubelen uit de regentenkamer van een oud-Amsterdamsch hofje en, onder meer, zeldzaam goed bewaarde galatoiletten uit de helft van de 18e eeuw. Op een van de vele gebeeldhouwde oude kasten staat een zeer groot stel van drie zware

290 potten en twee bekers van het prachtigste gedecoreerd oud-Delftsch. Het is een nieuwe aanwinst van den rijken Heer Onnes van Nyenrode, die het kort geleden bij een antiquair heeft gekocht voor de kleinigheid van f50,000! Het geval bewijst dat er zelfs in deze tijden toch nog wel geld wordt verdiend. De Heer Onnes, van Groninger huize, evenals het verwante geslacht Kamerlingh Onnes, heeft zich als koopman in

295 koffie een eerste plaats in den handel en daarbij veel geld weten te verwerven. Reeds acht jaar geleden heeft hij het oude, zeer vervallen kasteel Nyenrode bij Breukelen aangekocht, en daarbij is hij tegelijk in het bezit gekomen van de heerlijkheid met het recht den naam te voeren. Het kasteel heeft hij volledig laten restaureeren en voortdurend is hij er op uit, om nieuwe schatten te verzamelen. De

300 tijdsomstandigheden hebben hem niet gedwongen om zijn aankopen te staken, integendeel heeft hij nu een goeden koop gedaan, die op den duur gelijk moet staan met een uitstekende belegging. Wanneer alles weer in orde is (helaas, wanneer?) zal dit onvergelykelijke Delftsche stel, door de vraag uit Amerika naar dergelijke zaken, ongetwijfeld veel hoogere waarde bezitten.

305 Menschen als de Heer Onnes van Nyenrode behooren in deze tijden zeker tot de uitzonderingen. Hij verkeert in de gelukkige omstandigheden dat, dank zij den Kon. Hollandschen Lloyd, de handel op Zuid-Amerika onbelemmerd voortgaat en groote winsten oplevert. De firma Frederik Muller & Co. heeft intusschen zelf een tentoonstelling ingericht,

310 alweer met hetzelfde doel, nl. ten bate van het steuncomité. Zij is daarbij in overleg getreden met het damescomité dat de expositie in het huis Six heeft georganiseerd. Beide tentoonstellingen vullen elkander aan voor niet-Amsterdammers moest het een extra aansporing zijn— zoo was de redeneering— om naar de hoofdstad te komen, wanneer zij wisten dat er, vlak bij elkaar, twéé tentoonstellingen te zien

315 waren. Die in het huis Six is alleen toegankelijk voor een hoog entrée, op sommige dagen vijf gulden, op andere een rijksdaalder per persoon. Die in de Doelenstraat bij Frederik Muller is geheel gratis, maar aan den ingang staan groote schalen waarop men een gift kan offeren voor het liefdadig doel. In de eerste dagen hoopten de

320 bankbiljetten zich daarin op. Al de rijkdommen, die in de veilingzalen op smaakvolle manier zijn uitgestald, zijn voor veilingen bestemd, maar vooreerst worden deze niet gehouden. Daar zijn de tijden niet naar. Een groot deel is van Duitsche herkomst. Waarheen de oorlog ook mocht voeren, het is zeker dat Parijs noch Londen (en Berlijn evenmin) een goede markt zal

325 zijn voor antiquiteiten en kostbaarheden van Duitsche herkomst. Het neutrale Amsterdam is daartoe vanzelf aangewezen en daar zullen de Amerikaansche miliardairs hun inkoop moeten doen, wanneer zij zich in het bezit willen stellen van b.v. een prachtige collectie Saksisch porcelein, zooals nu in de Doelenstraat is

tentoongesteld, en die uit Duitschland is gekomen.

330 In vreedestijd zijn we verweerd door uitgelezen zaken van allerlei aard, die hier ter
plaatsse werden uitgestald om onder den hamer te komen. Nu wordt dat alles nog
overtroffen, omdat de tentoonstelling bestaat uit louter kunstvoorwerpen en
antiquiteiten van den eersten rang. Hetzelfde geldt van de schilderijen, afkomstig
335 uit de collectie Van Randwijck uit Den Haag, waarbij werken van Israëls, de drie
Marisssen, Mauve, Breitner en andere groote meesters. Een deel van die verzameling
was reeds aan den Staat vermaakt. Het rijk was in de gelegenheid gesteld het overige,
wat nu hier bijeen is, aan te koopen voor de betrekkelijke geringe som van twee ton.
De toenmalige minister oordeelde daarvoor geen geld beschikbaar te kunnen stellen en
340 daarom alleen werd het toen voor veiling bestemd. Wanneer weer normale tijden
aanbreken, zullen een of meer stukken met moeite worden gered nadat de
kunstbeschermers daartoe gelden hebben verzameld. Al het overige zal als gewoonlijk
over zee gaan, om nooit in ons land terug te keeren.
Er zijn prachtige oude meubelen, oud porcelein, kostbare middeleeuwsche handschriften
met miniaturen en, onder meer, een geheele reeks nog onbekende teekeningen van
345 Rembrandt uit een Engelsche verzameling.
In dezen tijd zou het verkeerd zijn en een waagstuk, om veiling te houden, maar na
den oorlog zullen al deze kostelijke zaken worden verkocht. Er schijnt in het minst
geen vrees, dat zij voor een appel en een ei zullen weggaan. Tegenover de velen, die
door den oorlog worden verarmd of zelfs aan den bedelstaf gebracht, staan immers vele
350 anderen die intusschen groote rijkdommen hebben opgehoopt. Dat zijn „les nouveaux
riches", die spreekwoordelijk met hun geld geen raad weten. Zij zullen tegelijk de
markt bepalen.
OMEGA.

355 31 januari 1915 **Nederland.**

Gistermiddag heeft, zooals reeds gemeld is, H. M de Koningin een bezoek gebracht aan
de tentoonstelling van oudheden en schilderijen, welke, ten bate van het Algemeen
Steuncomité, gehouden wordt in het huis van jhr. dr. J. Six, te Amsterdam. Te ruim
half-drie reden de twee koninklijke auto's voor. In de voorgang van het huls werd H.
360 M. ontvangen door de dames mevr. Roëll-baronesse de Vos van Steenwijk, mevr. Rehusen-
Hooft, mevr. Schölvink-Westerwoudt en mevr. Six-Bosch Reitz, leden van het comité
voor deze tentoonstelling. H. M. was vergezeld van hare dame du palais, mevr. Van
Loon-Egidius, tevens lid van het tentoonstellingscomité, en van hare hof dame
mademoiselle de Montmollin, alsmede van haar adjudant, generaal baron van Tuyll van .
365 Ssrooskerken en den intendant van het Koninklijk Paleis te Amsterdam, jhr. C. C. Th.
Six.

In de westelijke zijkamer, met haar schat van kostbaarheden, waren ter begroeting met
jhr. dr. J. Six aanwezig mej. dr. E. Neurdenburg en de heer S. C. Bosch Reitz, die
het comité hebben bijgestaan in zijn werk. Ook bevond zich hier de waarnemende
370 burgemeester, dr. N. M. Josephus Jutta. Het jongste dochtertje van den heer Six, bood
H. M. hier bloemen aan.

Alsnu ving het bezoek der tentoonstelling aan. Met zeer groote belangstelling,
bezichtigde H. M. al het tentoongestelde, waarbij de heeren Six en Bosch Reitz
inlichtingen verstrekten.

375 Met name toonde de Koningin zich verrast door het feit, dat zoo tal van inzendingen
afkomstig waren van godsdienstige en liefdadige instellingen.

Veel belangstelling toonde zij ook voor het fraaie porselein en voor de kostbare
weefsels, op de kleine voorkamer, rechts van den ingang, was het vooral de klok van
Hemony, die haar aandacht trok.

380 Van haar belangstelling in ons leger gaf H. M. bij dit bezoek blijk door den wensch
te kennen te geven, dat de drie zoons van jhr. Six, allen in militairen dienst en in
uniform bij dit bezoek tegenwoordig, aan haar werden voorgesteld.

Het bezoek duurde bijna een uur. Te ongeveer half-vier verliet H.M. de
tentoonstelling, den heer Six dankend voor hetgeen zij gezien had, en daarbij de
385 verwachting uitsprekend, vat hij wel veel voldoening van zijn werk zou vinden.
Eerbiedig gegroet door de menigte buiten, begaf H. M. zich vervolgens naar het
atelier van de schilderes mevr. Van Duyll-Schwartz, Prinsengracht 1089. Vandaar
keerde H. M. naar de residentie terug.

Mevrouw Van Duyll heeft een groot stuk onderhanden, hetwelk de Koningin zeer
390 interesseerde. H. M. en gevolg hebben hier de thee gebruikt.

Prins Hendrik zou niet gisteravond van het Loo naar Den Haag terugkeeren, maar
hedenavond, op het gisteren gemelde uur.

3 februari 1915 **De tentoonstelling bij jhr. Six.**

395 De tentoonstelling van oudheden bij jhr. Six, te bate van het Algemeen Steuncomité, zal Zaterdagavond 6 Februari a.s. van 8 tot 10 uur geopend zijn.

11 december 1926 **BEGRAFENIS VAN PROF. DR. JHR. JAN SIX**

Men meldt ons uit Amsterdam:

400 Op de Begraafplaats Zorgvlied is onder groote belangstelling hedenmiddag ter aarde besteld het stoffelijk overschot van Prof. dr. Jhr. Jan Six, in leven hoogleeraar aan de Gemeentelijke Universiteit. Onder degenen die zich rondom de groeve geschaard hadden, bevonden zich de heer P. Visser, referendaris aan het Dep. van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, mr. dr. W. F. van Leeuwen, lid van den Raad van State; mr. 405 dr. jhr. A. Röell, comm. der Koningin in Noord-Holland; burg. W. de Vlucht, wethouder Wibaut, de rector magnificus prof. dr. H. Brugman, prof. J. H. Scholte, secretaris van den Senaat; dr. Idenburg, secr. van het College van Curatoren; prof. Bolk van de Kon. Academie van Wetenschappen, prof. R. N. Roland Holst, directeur van de Rijks-Academie voor Beeldende Kunsten; prof. N. van der Waay, mr. H. K. Westendorp, van de 410 Commissie van Toezicht van de Rijks-Academie v. Beeldende Kunsten; de heer C. W. Baard, directeur van het Stedelijk Museum; dr. F. Schmidt Degener, directeur van het Rijks-Museum; jhr. Teding van Berkhout, directeur van het Rijks Prenten-Kabinet; jhr. B. W. F. van Riemsdijk, oud-directeur van het Rijksmuseum; dr. N. M. Josephus Jitta, prof. D. Zeeman, architect Jos. Kuypers, van het Kon. Oudheidkundig Genootschap; de 415 voorzitter H. J. Scharp namens Arti et Amicitiae; A. M. Gorter namens de Vereeniging Oud-Aziatische Kunst; de heer Roorda; de directeur van de Tooneelschool de heer Balthazar Verhagen, en vele anderen.

Het eerst voerde aan de groeve dr. H. Brugman het woord. In den senaat van de Amsterdamsche universiteit vervuldet gij een eerste plaats. Meer dan 20 jaren waart 420 gij een der onzen. Uw invloed was belangrijk, zonder dat gij u zelf op den voorgrond plaatste. Wij zullen bet als een hooge eer blijven beschouwen, dat gij met ons hebt samengewerkt.

Prof. R. Steinmetz bracht namens de faculteit van leerlingen in de Wijsbegeerte een laatsten groet.

425 Namens de studenten voerde de heer J. P. A. van Lennep het woord.

De heer Vrij herdacht namens de U.S.A. de lessen van den overledene.

De heer Scharp gaf uiting aan wat Six voor het Oudheidkundig Genootschap had gedaan. Nog voerde het woord mr. Westendorp namens de Vereeniging tot het vormen van een 430 verzameling van Hedend. kunst.

De heer Schmidt Degener herinnerde aan de talrijke functies, die Six aan het Rijks Museum vervuld heeft. De heer A. M. Gorter wijdde als voorzitter van Arti et Amicitiae woorden van sympathie aan de nagedachtenis van den overledene.

Prof. Slothouwer herinnerde er aan wat de overledene voor den Bond van Ned. Architecten en de Maatschappij voor Bouwkunst heeft gedaan.

435 Nadat nog de heer J. Th. Boelen het woord heeft gevoerd namens de Vereeniging Hendrik de Keyser dankt de oudste zoon voor de betoonde belangstelling.

18 januari 1927 **Jhr. Prof. Dr. Jan Six**

Te Amsterdam is overleden in den ouderdom van 69 jaar, Jhr. Prof. Dr. Jan Six.

440 Jhr. Prof. Dr. Jan Six werd in 1857 te Amsterdam geboren. Hij studeerde zoowel in het buitenland als aan de Amsterdamsche universiteit en in 1885 promoveerde hij te Amsterdam op een proefschrift, getiteld *De Gorgone* tot doctor in de klassieke letteren. In 1890 werd Dr. Six benoemd tot hoogleeraar aan de Rijksacademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam en in 1896 tot buitengewoon hoogleeraar in de 445 Aesthetica en kunstgeschiedenis aan de gemeentelijke universiteit aldaar. Zijn verzameling van oude schilderijen is een der voornaamste van ons land. Er zijn veel publicaties van de hand van Jhr. Six verschenen. Vele artikelen schreef hij in Oud Holland en in andere binnen- en buitenlandsche tijdschriften. O.a. verscheen (Monnaies Lyciennes 1887) "de beteekenis van het leelijke in de kunst", de 450 geschiedenis der Kunst van Grieken en Romeinen en hare plaats onder de academische wetenschappen en andere werken.

Tot nu was de overledene gewoon hoogleeraar aan de Amsterdamsche Universiteit.

Naar men weet, is destijds een gedeelte van de beroemde kunstverzameling van Jhr. Six door den Staat aangekocht, terwijl het overblijvende gedeelte in zijn woning voor 455 bezichtiging beschikbaar gesteld werd.

31 maart 1928 **De veiling van de collectie-Six.**

Onze correspondent to Amsterdam schrijft:

460 Een kort bericht, mededeeling van de bekende auctionarissen: Frederik Muller en Co., heeft dezer dagen aangekondigd het belangrijke dat gebeuren gaat: de veiling in

October a.s. in de Doelenstraat, van de collectie-Six. D. w. z. niet van de familieportretten en de bij die familieportretten behorende andere zaken: penningen enz., gelijk in het communiqué reeds nadrukkelijk gestipuleerd te. Die zijn en blijven bewaard en bij elkander, dankzij het nobel initiatief van nu wijlen prof. dr. 465 Jan Six, in de Six-stichting: in het groote heerenhuis Amstel 218, - "Het doel dezer stichting is" - aldus de desbetreffende zinsnede van de stichtingsacte, of wat daaruit geëxcerpeerd is in het Amsterdamsche Heerenboekje, "het in Nederland onvervreemd en onbewoond in goeden staat van onderhoud houden en voor 470 kunstliefhebbers kosteloos toegankelijk stellen van eene verzameling schilderijen, teekeningen, beelden enz., in hoofdzaak familieportretten van Jhr. dr. J. Six en jhr. ir. J. W. Six". Directeur van die stichting is de oudste zoon van wijlen den hoogleeraar, de jonge Jan Six dus, en na hem, diens oudsten zoon, weder een Jan Six, aldus ook in naam de roemrijke traditie van dit oud-Amsterdamsch geslacht, sinds Rembrandt's tijd, voortzettend. De familieportretten, waarvan de schitterende rij 475 geopend wordt door den beroemden burgemeester Jan Six van den grootmeester onzer nationale schildersschool, blijven toegankelijk, ook in de toekomst, voor hen die eene introductie kunnen vertoonen, hetzij landgenoot of vreemdeling, en deze collectie zal nu nog worden aangevuld met een aantal stukken die in 's-Graveland waren ondergebracht.

480 Niet altijd, men weet het, te de verzameling hier aan den Amstel te zien geweest; hebben de Sixen hier gewoond. Professor Six heeft dit groote dubbele heerenhuis met hooge stoep, aan het breede water met de drukke binnenscheepvaartbeweging voor de deur. tusschen de ronde waterpoorten van Heeren- en Keizersgrachten in, indertijd gekocht van burgemeester Röell, toen deze, wegens zijne benoeming tot commissaris der 485 Koningin in de provincie Noord-Holland, de stad ging verlaten. Professor Six en de kunstverzameling waren toen (in 1915) verdreven van het familiehuis Heerengracht bij de Vijzelstraat, dat moest worden afgebroken in verband met de verbredening van laatstgenoemde straat. Daarvóór hebben de Sixen nog gewoond in de Bocht, in het breede, vorstelijke pand waarin later de Larensche Kunsthandel gevestigd was, en dat, 490 boven de daklijst uitstekend, twee gekruiste bijlen vertoont; en nog vroeger in het eenvoudiger huls, Heerengracht 619 bij den Amstel, waar nu nog het „Salus Huic Domui" in den gevel staat. Maar hier, aan den Amstel, zal de collectie, zal dé stichting, nu wel blijven, naar menschenlijke berekening. Het is op zichzelf reeds een royaal grachtpaleis, geschikt voor groote stukken als de ruiter van Potter (5 x 5 M.)! Prof. 495 Six verfraaide het inwendig nog aanmerkelijk, en bracht er de oude atmosfeer van zijn voormalige woning in, door er de betimmeringen, de plafonds daaruit naar over te brengen.

Het gedeelte van de collectie, dat nu verkocht wordt heeft er niet altijd, niet sinds de 17de eeuw, deel van uitgemaakt. Het is indertijd gekomen uit de verzameling-van 500 Winter. De overgrootvader van het huidige hoofd der familie was gehuwd met eene freule van Winter; en het was haar vader die oorspronkelijk met deze verzameling begonnen is. Er waren twee freules van Winter; de een, zooals gezegd, getrouwd met Jhr. Six; de ander met Jhr. van Loon. Beiden kregen de helft van de collectie. De van Loons hebben later hunne helft verkocht; de Sixen niet. Genoemde overgrootvader en 505 later diens zoon, hebben haar uitgebreid, en zoo is ze dus vier generaties eigendom der familie Six geweest.

Er zijn juweeltjes bij! In gezegd bericht zijn al eenige namen van meesters genoemd. Er is eene Hobbema bij: een duinlandschap met een meertje en een wilde lucht 510 daarboven: een tweetal Ruysdaels: een klein winterlandschapje, en een groote, in het voor dezen schilder bekende genre: een waterval met sparren; een Potter: een landschap met een vrouwtje aan het water; een Terborch: een mooi vrouwtje (de zuster van den schilder) in gedecollecteerde japon, schrijvend aan een tafel, heel teer; een Pieter de Hoogh: een binnenhuis; een Jan van der Heyden: een Gezicht op Delft (niet op Dordrecht, zooals het bericht zelde) met toren; eer. Nicolaas Maes: het groote 515 schilderij, genaamd Juno, humoristisch stuk, waarop men den heer des huizes de keukenmeid ziet kussen, terwijl zijne vrouw, de trap afkomend lachend toeziet, en ergens de kop van Juno, de Romeinsche godin van het huwelijk. als schutspatrones: een Jan Steen: oestereetstertje, een klein maar heel mooi stukje, niet luimig, boertig en grof. maarzeer gedistingeerd, in den trant van Vermeer en Terborch; een Lucas van 520 Leyden: twee miniaturen; een Van der Neer, een vrij groot stuk: Maasgezicht op een der Hollandsche rivieren; een Wouwerman: een markplein met koopvrouwen; een Saendam: de Mariakerk te Utrecht, en een Adr. van Ostade: een vischvrouw met zalm op de toonbank.

Ook eene mooie verzameling boeken en handschriften, benevens teekeningen en etsen van 525 Rembrandt, komt - gelijk gemeld is - onder den hamer. Onder de boeken zijn wiegedrukken; onder de handschriften fraaiversierde en verluichte, gekleurd en met

goud opgehoogd, en behalve zeer goede teekeningen enz. van Rembrandt ook prenten van andere meesters.

530 Het geheel, de geheele veiling, belooft om al deze redenen eene gebeurtenis van internationale beteekenis op het gebied van kunstveilingen te worden!
Van de zijde onzer regeering is, voor zoover bekend, tot dusver nog geen stap gedaan om te trachten deze collectie, of het belangrijkste eruit, binnen onze landpalen te houden. Als er in dit opzicht iets gebeurt, zal het dus wel weer van particuliere zijde moeten komen, zooals eenige jaren geleden, toen - in verband met de vorming van 535 de stichting - het "Straatje" van Vermeer verkocht werd, en na veel schadelijk getalm van de regeering, Sir Henri Deterding de man moest zijn die deze schat voor het nationaal kunstbezit bewaarde.

540 Reeds is de te veilen collectie naar den huize Frederik Muller en Co. overgebracht. In de Stichting is men thans bezig de familieportretten en andere kunstschaten te verhangen en te verplaatsen, en aldus weder tot een schoon geheel samen te binden.

21 augustus 1928 De Heer en Mevrouw SIX VAN WIMMENUM, geven kennis van de geboorte van een Zoon.
545 Jagtlust.
's Graveland. 89587.8
18 Augustus '28

550 26 september 1928 [...] Bovendien worden uit de Collectie Six nog verkocht: Chineesch porcelein, Delftsch aardewerk, meubelen, sculpturen en zilversmeedwerk. Ook hierover is een catalogus verschenen. [...]

11 oktober 1928 **Plastische Kunsten**
De collectie Six.
555 **Veiling bij de firma Fred. Muller en Co.**

Men schrijft ons uit Amsterdam:
De veiling van een gedeelte, en zij het dan ook niet het beroemdste, dan toch zeker het uitgebreidste gedeelte uit de collectie Six, is reeds lang een onderwerp van zeer groote belangstelling bij binnen- en buitenlandsche kunstliefhebbers geweest. Zelden 560 is dan ook een met zooveel zorg, kennis en liefde bijeengebrachte verzameling onder den hamer gekmen. Ieder schilderij is niet alleen representatief voor den betrokken meester, maar behoort tot zijn beste werk.
Op een andere veiling heeft men meestal een paar nummers, die wat men noemt "de veiling dragen", die er de attractie van uitmaken; maar bij deze, alom bekende 565 collectie Six is ieder nummer op zich zelf belangrijk. Daar is bijvoorbeeld „Het oestereetstertje" van Jan Steen. Ieder kent dit prachtstukje van den Leidschen meester, dit blonde, guitig lachende meisje, in het fraise fluweelen keursje met bont omzoomd, dat van een schaal met oesters smult. Welk een rijkdom aan details heeft dit kleine, nauwelijks twintig centimeters hooge en veertien centimeters breede 570 paneeltje, en hoe is ieder onderdeel verzorgd van kleur en weergave der materie!
Daarin waren onze zeventiende-eeuwsche interieur- en figuurschilders virtuozen. Ziet maar eens naar Gerard Terborgh, hoe hij in het portret van zijn zuster Gesina het rood satijn van de jurk geschilderd heeft of het Smyrnasche kleed dat een punt van de 575 tafel bedekt. Ook dit schilderijtje, als "De Brief" bekend. is wel een zeer goede Terborgh. En als wij dan naar de Muziekles van Frans van Mieris kijken, welk een prachtige kleur zit hier in den groen-blauwen rok en het gele jakje van het meisje; dit geel en blauw is een combinatie, die wij ook in de zeventiende eeuw aantreffen Ook van den nog te weinig gewaardeerden Brekelenkam is hier een goed interieurstuk met een slapende grootmoeder en een moeder met een paar kinderen. Het zijn typische 580 Brekelenkam-kinderen, die men uit vele andere kan herkennen: ook de compositie van het schilderij is kenmerkend voor dezen meester.
Het echt "Hollandsche interieur" met de solide linnenkast, waarin moeder en dochter bezig zijn de nieuwe wasch te bergen, is Piet er de Hoogh op zijn best. En het zou geen echte Pieter de Hoogh zijn indien de kunstenaar er geen „doorkijkje" bij had 585 gemaakt. Van de kamer uit zien wij door de openstaande deur in de gang naar de geveltjes aan den overkant van de gracht. Dit vrij groote doek is van een prachtige, gave peinture, die wij bij de Hoogh zoo bewonderen.
Dat men in de zeventiende eeuw van smullen hield, dat men gaarne stillevens schilderde met tal van lekkernijen, wij weten het uit menig paneel of doek; en ook 590 Jacob Ochtervelt doet het ons zien in zijn „Oesters", waarbij de dienstmeid een schaal met oesters op tafel zet, terwijl een jonge vrouw een glas met Rinschen wijn

vult en de vriend er de luit bij tokkelt.
Verwant in eenig opzicht aan Ochterveld is Cornelis de Man met zijn "Goudweger", waarvan vooral de kleur en toon van het interieur de juiste stemming weergeven.

595 Tot de, door hun bijzondere kwaliteiten zeer merkwaardige specimina van zeventiende eeuwsche kunst mogen wij zeker de groote Nicolaas Maas „Juno of de luisterende jonge vrouw" rekenen en Adriaan van Ostade's "Vischbank". Vooral het eerste schilderij, dat „Juno" heet naar een kop van deze godin der liefde, dien men op een der pilaren afgebeeld vindt, is van een zeer curieuze compositie. Door de kolom is het midden is

600 het schilderij in twee helften verdeeld, die ieder afzonderlijk weer een interieur-scène vertoonen, hetzij van etende, hetzij van vrijende paren, en deze laatsten worden door de om den hoek van een trap kijkende meid beluisterd. Kenmerkend voor Maas is het rood van den mantel, dien de verliefde officier op een stoel heeft neergelegd.

605 Zelden echter ziet men van Ostade een schilderij van zóó groote maat. Nauw verwant aan Ostade is de "Melkverkoopster" van Cornelis Dusart. Dusart, wiens werk aan Ostade herinnert, vooral aan Ostade's exterieurs: rustieke boerenhuisjes met een groepje personen voor de deur, is in zijn Melkverkoopster wel goed op dreef ge» weest. Dit is een schilderijtje van zeldzame bekoring, waaruit een zekere romantiek spreekt, vooral door de kleur en toon, en te meer merkwaardig als men bedenkt, dat de

610 maker dit op negentien jarigen leeftijd heeft geschilderd. Het stadsgezicht zien wij bij Jan van der Heyde, die het "Oude Delft" schilderde met de St. Hippolytuskkerk, zeker en vast, als voor topografische doeleinden bestemd. Ook Pieter-Jansz. Saenredam is een kunstenaar der „nieuwe zakelijkheid", zooals men dit tegenwoordig pleegt te noemen, en toont ons die in zijn Maria-kerk te Utrecht, waar het schilderachtige van toon en licht plaats heeft gemaakt voor nauwkeurige waarneming en weergave, en toch is dit schilderij allerminst droog.

615 Door hun omvang, maar meer nog door hun kleur, hun compositie treffen de werken der beide landschapsschilders Jacob van Ruisdael en Meindert Hobbema. Een mooi klein paneeltje met drie rood-bonte koeien: "Landelijke idylle", vertegenwoordigt Paulus Potter; terwijl wij hier ook, behalve een zeer mooi zeetje, een strand bij Zandvoort (?), een goede drinkende koe van Adriaan van de Velde aantreffen.

Noemen wij, nog de namen van Weenix. Wouwerman, de bloemenschilderes Rachel Ruysch, den om zijn maanlandschappen bekenden Aart van der Neer, Bartholomaeus Maton, en niet

625 te vergeten Jacob Jordaans, van wien men hier een prachtige bloeiende Madonna te midden van de Aanbedding der herders aantreft, en twee aan Lucas van Leyden toegeschreven, zeer subtiel geschilderde portretten, dan hebben wij in het kort aangeduid, welke kunstenaars hier vertegenwoordigd zijn.

Maar in de veiling der collectie-Six verwacht men natuurlijk werk van Rembrandt, en

630 al zijn de groote portretten door een bepaalde beschikking onvervreemdbaar geworden, een paar goede teekeningen en etsen representeeren ook dezen meester in den catalogus. Daar zijn allereerst een tweede en derde staat van het portret van burgemeester Six, voorts drie staten van de ets die Rembrandt maakte voor het treurspel in vijf bedrijven van Jean Six: "Medea of het huwelijk van Iason en Creusa;

635 ten slotte vijf teekeningen, waaronder „Jozef die zijn droomen vertelt", wel de compleetste is.

Belangrijk uit kunsthistorisch oogpunt vooral is een kleine potloodkrabbel, die Rembrandt maakte voor de Anatomische les van Joan Deyman. Men weet, dat dit schilderij, hetwelk in het Rijksmuseum hangt, in 1723 ten deele verbrand is; uit deze

640 potloodschets kan men nagaan, hoe het ongeveer geweest is, van formaat en compositie. Een aantal oude meubelen, stoelen, kasten, banken mooi gedreven zilverwerk, wat oud-Delftsch stoffeeren de tentoonstellingszalen en completeeren tevens deze collectie.

Deel II Welke voorwerpen zijn er nog meer gevonden in de Peel?

- 645 Leo Kluijtmans uit Helenaveen (of de Grashoek, aan de Limburgse zijde) heeft als enige serieus gesproken met personen die op de een of andere manier iets wisten van de Peelhelmvondst en andere zaken hieromheen. Hij heeft dit op schrift gesteld in moeilijk toegankelijke boekjes. Toch lijken zijn opmerkingen - vanwege de details - de moeite waard, decennia later, alsnog na te trekken.
- 650 Hij komt namelijk met gegevens als jachtslot, Loosdrecht, lid van de directie van de Maatschappij. En elders verhaalt hij over een geheime bergplaats in de villa van de directeur A. Bos.
- Hieronder in cursief belangwekkende opmerkingen:
- 655 1. **"De mystiek van de Peel"** door Leo Kluytmans te Helenaveen
De 'poepen' een volksstam uit Westfalen in Duitsland hadden als deskundigen op dat gebied de Peel met afvoer-wijken en zij-vaartjes doorsneden.
En onmiddellijk daarop hadden gemigreerde arbeiders de grote aanval ingezet.
- 660 In de tachtiger jaren in het midden begonnen naderde men in het voorjaar van 1910 de laatste 'vale banken', die doodliepen tegen de brede voet van de hoogte waar ze in de volle lengte parallel mee lagen.
Onder die honderden naamloze arbeiders zou Gabriël Smolenaars (roepnaam Gebbel) uit Meijel de ontdekking doen. Toen de lange rij turfgravers zwoegend en zwetend die
- 665 'deuk' in het veen naderde, had niemand er een idee van wat hun wachtte. Ze hadden het kunnen weten, met een beetje doorzicht, die in het oog vallende inzinking.
Het is wel mogelijk dat in die lange tijd door de slag de plek vervaagd was.
Wild en hard werd er gewerkt, het beulswerk turfgraven, er werd geld verdiend, en de opzichters der NV's hielden er geen overwegingen op na welke buiten de harde praktijk
- 670 van hun (bazigheden) vielen. [...]
Maar de arbeiders groeven door, het tempo lag hoog, veel te hoog. Een van hen was al 'vreemde dingen gepasseerd', tot hij uiteindelijk bij de helm uitkwam.
Eerst meende hij dat het een in elkaar getrapte blikken bus of pot was, maar de schemerende glans trok toen de aandacht, ook van de medearbeiders.
- 675 (Van een van hen heb ik vijftig jaar later veel hulp gehad met het zuiver definiëren van de plek.)
Met z'n allen werd de helm nader bekeken, met waste hem in het derde poepenvaartje af, waar men vlug van terugkwam toen men merkte dat er iets afviel (versieringsknoppen).
- 680 De helm was erg beschadigd door de slagen tóén!
Het Rijksmuseum [van Oudheden] te Leiden dat de helm in 1911 [moet zijn 1910] aankocht, heeft hem bij de goudsmiden Du Chattel laten restaureren, het was beter voor mij geweest van niet.
Toen de vindsters door de glans een vermoeden kregen dat het goud zou kunnen zijn was
- 685 het hek van de dam. Er maakte zich een geweldige opwindning van hen meester.
En plotseling was ze er, de koorts, de goudkoorts, even gevaarlijk als de gele koorts, een pseudo-gele koorts.
En bedenkelijke bleke kleur trok over het gezicht van de vinder, zijn ogen kregen een waanzinnige glans, er ontwaakte in hem een wilde drift om zijn bezit veilig te
- 690 stellen en te trachten uit de breiden.
Hij begon met de vindplaats af te bakenen. Als een goudzoeker in het Wilde Westen paalde hij zijn 'claim' af. Maar hij zocht zijn bescherming niet in een 'colt', maar in zijn scherpe gravers-schop die hij dreigend in het rond zwaaide. Hij waarschuwde ieder die nabij kwam de lijn die hij getrokken had niet te overschrijden.
- 695 "Ik had ze de kop gekloofd"! vertelde hij later. De waarschuwing was gemeend, dat merkte men wel. Niemand die het ook waagde die lijn te overschrijden. De arbeiders die te hoop liepen, dromden op veilige afstand samen.
Badend in het zweet, totaal bezeten van de goudkoorts, was de vinder over zijn zenuwen heen van de emotie. Als een dolleman trok en rukte hij aan de leren mantel
- 700 van de officier die met stukken en brokken tevoorschijn kwam.
Alles wat geen goud was smiet hij over de Peel. Zelfs de schoenen van de Romein lagen dagenlang over de Peel te slingeren. Het waren er drie, één van een grotere maat, dat aan dat voorname punt geen aandacht geschonken is, is onbegrijpelijk, veel mensen zijn niet tot combineren in staat.
- 705 Het verslag dat een zekere dr. Evelein in opdracht van het Rijksmuseum van het geval maakte was volkomen waardeloos. In Oudheidkundige Medede[e]llingen van 1911 staat alleen een dorre opsomming van de voorwerpen ergens in de Peel gevonden. Geen

definiëring van de vindplaats, geen bijkomstigheden, zelfs de naam van de vinder niet.

710 Nu mag men wel zeggen wat een stelletje prutsers de zaak toen verknoeid hebben, het is een wonder en onbegrijpelijk dat de schoenen niet verloren zijn gegaan, drie weken hebben ze nog op de Peel gelegen. Maar goud bleef onvindbaar voor de vinder, binnen in een turf vond hij een holte die gevuld was met een handvol muntjes, de beurs die later ook gevonden is, was leeg.

715 [cursivering door de auteur:]

Een jaar later, toen men de laatste 'bank' langs de hoogte afgroef, vond men nog een mooi klein wijn-vaatje, met een paar liter inhoud, de rest van de totaal vertroebelde wijn zat er nog in. Het vaatje is naderhand wél zoek geraakt. Het vaatje werd bij elkaar gehouden door tenen bandjes, en had een zilveren kraantje, jammer dat 't verloren is gegaan.

720 *Een zilveren beker is ook nog gevonden, voorzien van een haakje om hem aan het getuig te hangen. Dit moet nog ergens particulier aanwezig zijn in een jachtslot in Loosdrecht dat toebehoord heeft aan de toenmalige directie van de Mij Helenaveen. En de vinder woelde maar door.*

725 De toeschouwers onder de indruk van het gebeuren keken stil en zwijgend toe. Hoewel ze er geen enkele notie van hadden wat er eigenlijk voorviel, waarschuwde hun instinct hen dat er iets bijzonder gebeurde. Het nog zuiver instinct der primitieven deed hen begrijpen dat ze geconfronteerd werden met iets dat de grens van het gewone ver overschreed. Alles werkte er ook aan mee.

730 Terwijl een bleek omfloerste voorjaarszon het geheel een spookachtig reliëf verleende, verdiept en omzoomd door de wazige verten van de sombere Peel was het of de afschuwelijke misdaad uit de macabere duisternis van het moer, als een apocalyptische verschrikking oprees en in een pestilente demonen-stank gehuld naar buiten walmde, als was het een luguber fata-morganader hel....

735 (Smolenaars vertelde later dat het er zo ellendig naar zwavel stonk...!)

Wat heeft dat te betekenen? [...]

Want instinctmatig voelde dat volk aan dat de inhoud van het gebeuren volumineus was en niet volledig in de natuurlijke gang in te brengen was.

740 Dat instinctmatige was de diepere oorzaak der er in 1910 zich zo'n opwindning van het volk meester maakte, het volk voelde het aan dat die vondst t.z.t. een ruk aan hun ketenen inhield, en al wisten zij het niet onder woorden te brengen, juist zoals het volk het nu aanvoelt dat in deze geschriften tot de kern der dingen wordt doordrongen. [...]

745 2. - Z'n vader vertelde ook dat zondags na de vondst de Peel werd overstroomd met schatgravers die elke turf die ze tegenkwamen openbraken op zoek naar Romeinse munten. [...] Ze vonden er nog een paardenbit in en een koperen ringetje

750 3. - Jo van de Bovenkamp was toen een meisje van 16 of 17 jaar, ze geboren in 1913 dus tel maar uit.

Ze vertelde mijn vader en daar weet ik het dus ook weer van dat er een zilveren drinkbeker in de kast stond waarin gouden en of zilveren munten in zaten.

Of die munten afkomstig waren van de vondst is onzeker maar waarschijnlijk wel. Bos vond namelijk de munten in een holte van een turf die enkele dagen voor de vondst gestoken was. {door Huub Kleijtmans}

Het volgende verslag van Leo Kluijtmans zal feitelijk wel juist geweest zijn:

760 *In 1910, toen de Romeinse helm en die Romein in de Peel gevonden is, toen die Smolenaars, die die vondst deed, die had in de winkel een grote kartonnen doos gehaald en daar had ie die helm inliggen en al die bijvondsten. Ook nog een paar pijlen en zo van alles. Onderdelen, klokjes en zo en leer van het paard. Dat had ie vol. Maar toen heeft dien directeur Bos, die moet hem die leren mantel van die officier, die was lastig te vervoeren voor die turfgraver, die moet ie hem afgetrosgeld hebben. Van Smolenaars. Maar zondagsmorgens, des zondags daarop, toen*

765 *de mensen allemaal, in de week werken ze hard en dan gingen ze 's zondags nog een beetje naar de kerk, braaf, ook nog dat, maar in dien tijd ging Bos naar de Peel naar die plek en van tien tot elf was dat allemaal verlaten, die mensen die zaten mooi braaf te bidden, en hij aan het graven, en toen vond ie nog een zilveren beker ja en daar wist geen mens iets van. Hij heeft nog meer gevonden, ook munten had ie*
770 *gevonden. Op z'n eentje had ie zo zitten te modderen zondagsmorgens, toen de hele Peel vrij was. En daar kom ik later pas achter, daar kwam ik pas dertig jaar later achter. Want der woonde bij de directeur een meisje uit de Peel, waar ik goei kennis mee had. Dat diende daar als meid. En op een goeien dag, een regenachtige dag, zegt*

775 ze, komt meneer, ze noemden hem allemaal meneer, komt meneer bij me en daar zegt ie:
Jootje, zo heette dat meisje, Jootje, nou zal ik je eens iets laten zien. Kom maar
eens mee. En Jootje ging mee, ze was toen een meisje van een jaar of zestien. En
780 onder de trap zegt Jootje, en daar maakt ie een soort geheime, want daar wisten we
niks van dat die deur daar was, daar maakt ie een soort geheime deur open en daar
kwam een kast, een ruimte achter, een soort kast, een ingebouwde kast achter dat
deurtje en daar hing dan: Dat is nou die mantel van die Romein Jootje en dit is ook
van de Romein en toen haalde ie ook een beker, een mooi zilveren beker en die was
helemaal gegraveerd, zegt Jootje, en der zat een haakje aan, een drinkbeker met een
785 haakje aan. En toen in de kast haalde ie een potje tevoorschijn en daar haalde ie
een hoop munten uit. Kijk nou Jootje, dat zijn die munten, die ik ook nog van dien
Romein heb.

4. - Hij heeft aan Smolenaars en andere turfgravers gevraagd waar
wat en hoe zaken al eerder gevonden waren.
Op de plek van die eerdere vondst heeft hij minstens een schoen en veel leerresten
790 uit het onderliggende zwartveen getrokken.
Die grote lappen leer waren niet kapot gestoken en hingen in zijn trappenkast.
Bos heeft toen voor zichzelf een reconstructie gemaakt waar gestoken natte turven in
slag lagen die van die plek afkomstig waren. En in een van die turven heeft hij in
een holte die muntschat ontdekt. Nu vermoed ik dat hij alleen het kleingeld eruit
795 heeft gehaald en aan Smolenaars heeft overhandigd, daar zit nl. het grote onzekere
punt in dit verhaal.

5. - Hendrik Slaats uit Neerkant heeft in december 1910 f20 ontvangen voor "een
schoen en verguld zilveren strook leer bij de helm van Deurne". Op 5 december 1910
800 zou hij een schoen en een plaatje verkocht hebben.

6. - Deze Hendrikus Slaats wordt uitdrukkelijk genoemd als vinder van de wangklep.

7. - Als een andere vinder wordt aangemerkt Martinus van de Mortel, zaakvoerder van
805 de zuivelfabriek. Hij zou in 1913 naar Halsteren verhuizen.